

Nationella minoriteters bibliotek, ”resursbibliotek”

***Ku2020/02691 Uppdrag till Kungl. biblioteket om
nationella minoriteters bibliotek.***

Genom beslut 2021-12-08 uppdras Finlandsinstitutets bibliotek, Judiska biblioteket, Nordkalottbiblioteket och Samernas bibliotek som resursbibliotek att utföra regeringens uppdrag Ku2020/02691 enligt följande uppdragsbeskrivning.

*Avdelningen för Bibliotekssamverkan och forskningsstöd
Enheten för Bibliotekssamverkan*

Innehållsförteckning

1. Inledning	3
1.1 Tolkningar och avgränsningar av uppdraget.....	4
Språkbärare och talare	4
Kommunal och regional biblioteksverksamhet	4
1.2 Kungliga bibliotekets förarbete.....	4
2. Uppdrag till resursbiblioteken	5
2.1 Inledning	5
2.1.1 Biblioteken som betydande samhällsinstitution för revitalisering	6
2.1.2 Begreppsförklaring	6
2.2 Uppdrag till resursbiblioteken.....	6
2.2.1 Material framtaget inom uppdraget.....	7
2.2.2 Bläddra	8
3. Styrning	9
3.1 Värdeord	9
3.2 Organisation	9
4. Uppföljning	10

1. Inledning

Sverige har genom språklagen (2009:600) fem nationella minoritetsspråk finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

Lag (2009:724) om nationella minoriteter och minoritetsspråk reglerar rättigheterna för judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar.

De fem nationella minoriteterna skyddas genom Sveriges åtaganden enligt Europarådets ramkonvention om skydd för nationella minoriteter (SÖ 2000:2) och språken den europeiska stadgan om landsdels- eller minoritetsspråk (SÖ 2000:3).

Vidare är samerna Sveriges erkända urfolk genom regeringsformen 2 § ”Samiska folkets och etniska, språkliga och religiösa minoriteters möjligheter att behålla och utveckla ett eget kultur- och samfundsliv ska främjas”. Lag (2010:1408).

Sametingslagen (1992:1433) reglerar parlamentet och myndigheten.

Kungliga biblioteket överlämnade den 7 mars 2019 förslag till nationell biblioteksstrategi, Demokratins skattkammare, och förslag på sex reformer, därav en rörande utveckling av biblioteksverksamhet för nationella minoriteter.

I december 2020 mottog Kungliga biblioteket (KB) regeringens uppdrag att genomföra en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek som resursbibliotek för respektive språkgrupp och landets kommuner. Uppdraget svarar till stora delar mot det reformförslag som KB lämnat in.

1.1 Tolkningar och avgränsningar av uppdraget

Det uppdrag som regeringen gav KB har tolkats, bland annat i samråd med resursbiblioteken och SKR. Här redogör vi kortfattat för hur KB har valt att definiera ordval och begrepp.

Språkbärare och talare

Formuleringen ”*respektive språkgrupp*” har i tolkningen av uppdraget förtydligats genom att peka på skyddet språken har enligt språklagen och minoriteternas rättigheter enligt minoritetslagen.

Begreppen **språkbärare**, **talare** refererar till det skydd språklagen ger språken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska.

Begreppet person som **identifierar** sig med minoriteten refererar till minoritetslagen som reglerar skyddet till judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar.

Dessa begrepp används i detta dokument och uppdragsbeskrivningarna istället för ”*respektive språkgrupp*” i relation till om det handlar om språket eller minoriteten.

Kommunal och regional biblioteksverksamhet

Formuleringen ”*landets kommuner*” har i tolkningen av uppdraget avgränsats till **kommunal biblioteksverksamhet**. Samtidigt utvidgas uppdraget genom tolkningen till att även omfatta regional biblioteksverksamhet.

En utförligare redogörelse för tolkningarna finns i **Bilaga 1**.

1.2 Kungliga bibliotekets förarbete

KB bedriver sedan 2019 en intern utveckling som utgår från bibliotekslagen och dess förarbeten, regeringens ”Nystart för en stärkt minoritetspolitik” SK2017/18:282, Lagen om nationella minoriteter och minoritetsspråk (Minoritetslagen) (2009:724) och Språklagen (2009:600) för att förstärka myndighetens arbete inom politikområdet nationella minoriteter.

Som ett exempel på konkret uttryck för den nystart som görs på KB flaggas från 2021 den romska, samiska, sverigefinska och tornedalska flagga på respektive flaggdag.

Vid sidan av detta regeringsuppdrag genomför KB andra utvecklingsinsatser för att bättre tillvarata de nationella minoriteternas rättigheter. Regeringsuppdrag Ku2020/02691 integreras med KB:s utvecklingsarbete i vidare mening, där även den digitala läsappen [Bläddra](#) ingår.

I samband med dialoger med minoriteterna och med biblioteksföreträdare under 2021 har behovsinventeringar gjorts där en rad behov framkommit som bör mötas genom insatser från resursbiblioteken. Beskrivningarna nedan sammanfattar synpunkter från dialogerna.

Från bibliotekssektorn pekas det på svårigheter kring förvärv, bestånd och inköp av medier, bevakning av utgivningen på språket (även utanför Sverige). Ett utökat stöd som rör gallring och klassiker, kunskapen om klassiker behöver stärkas. Omvärldsbevakning av politikområdet med relevans för bibliotekssektorn önskas. Även samverkande insatser och koordinering nämns som önskvärda förbättringsområden, svårigheter att hitta samverkansparter och personer som talar språken.

Från användarna; minoriteterna och/eller språkbärarna har synpunkter framförts att man önskar att framför allt folkbiblioteken stärker sitt arbete med läsfrämjande och lässtimulerande för alla åldrar. Insatser som önskas är stöd till de personer som finns i små barns närhet (föräldrar, far- och morföräldrar, pedagoger o.s.v.) och till de som finns i de äldstas vardag (omsorgsboende). Användarna vill att biblioteken i högre grad ska sprida fakta och kunskap om minoriteterna samt öka synligheten för de nationella minoriteterna i det fysiska rummet och på bibliotekens webbplatser. Framförallt efterfrågas en varierad och mångsidig programverksamhet på det lokala biblioteket.

I detta dokument beskrivs det uppdrag som KB ger till Finlandsinstitutets bibliotek, Judiska biblioteket, Nordkalottbiblioteket och Samiska biblioteket.

I **Bilaga 1** beskrivs bakgrunden till de ställningstaganden som KB gör i uppdragsbeskrivningen.

2. Uppdrag till resursbiblioteken

2.1 Inledning

Resursbiblioteken ska utgå från bibliotekslagens ändamålsparagraf som styrande lagstiftning.

2 § Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska verka för det demokratiska samhällets utveckling genom att bidra till kunskapsförmedling och fri åsiktsbildning. Biblioteken i det allmänna biblioteksväsendet ska främja litteraturens ställning och intresset för bildning, upplysning, utbildning och forskning samt kulturell verksamhet i övrigt. Biblioteksverksamhet ska finnas tillgänglig för alla.

2.1.1 Biblioteken som betydande samhällsinstitution för revitalisering

[B]iblioteket som samhällsinstitution har en stor betydelse för att revitaliseringen ska fortgå, genom att till exempel tillhandahålla texter och berättelser som gör att den enskilda människan kan växa, behålla sin kulturella identitet genom hela livet och fortsätta sin språkinläring med språkliga nivåer som motsvarar den egna åldern. Bilderböcker, barnböcker, ungdomsböcker, vuxenböcker och facklitteratur bildar en språklig utvecklingstrappa kompletterat med tillgängliga medier, som behöver få en hemvist i en flerkulturell identitet med starkt stöd från biblioteken. De nationella uppdragen bör ha detta som en gemensam utgångspunkt, liksom kontinuerlig bevakning av relevant forskning inom området.¹

Biblioteken har inte revitalisering som uppdrag, det ligger utanför bibliotekens räckvidd. Däremot kan bibliotek i förläggningen bidra till revitalisering. Genom att tillgängliggöra och tillhandahålla medier, texter och programverksamhet på respektive nationellt minoritetsspråk ökar möjligheterna för individen och för samhället i stort att bedriva revitalisering. Att tillägna sig ett språk eller att upprätthålla ett språk är individens val, med större stöd och förbättrad tillgänglighet till arenor där det nationella minoritetsspråket står i centrum, till exempel på ett bibliotek, kan individens val stödjas och främjas.

Resursbiblioteken ska inom den statliga satsningen rikta sin verksamhet mot landets kommunala och regionala biblioteksverksamhet men också mot enskilda personer direkt utan mellanled.

2.1.2 Begreppsförklaring

I nedanstående text används ordet **material och tjänster**. Material kan vara hela koncept eller enskilda fristående delar. Det kan vara handledningar, metodstöd, checklistor, bok-tips, FAQ, föreläsningar eller hela paket med material som fokuserar på en målgrupp eller ett område, som till exempel bokcirkelkassar. Det kan också ha andra former som utställningar eller andra interaktiva uttryckssätt, till exempel film. Det kan också vara posters, trycksaker, bokmärken eller andra fysiska material. Det kan vara webbsidor, PDF för utskrift o.s.v.

Varje resursbibliotek har ett handlingsutrymme i att välja vilka former som fungerar bäst för målgruppen.

För att inte införa begränsningar i uppdragsbeskrivningarna används ordet material som ett samlande begrepp för alla dessa former.

2.2 Uppdrag till resursbiblioteken

Resursbiblioteken har inom ramen för uppdraget en rad uppgifter. Resursbiblioteken:

¹ Demokratins skattkammare

- Svarar för att samråd hålls och användarsynpunkter samlas in och integreras i arbetet på resursbiblioteket. Resursbiblioteken ska utgå från minoritetslagens krav på genomförandet och eftersträva en jämn könsrepresentation i samråden.
- Ska bygga upp stabila och långsiktiga strukturer för att kunna möta användare.
- Ska bygga upp en konsultativ verksamhet som stöd för kommunal biblioteksverksamhet, där även skolbibliotek ingår. Resursbiblioteket ska förmedla material och tjänster baserat på de nationella minoriteternas upplevelser och behov av biblioteksverksamhet.
 - Uppdraget kan utföras i samverkan med andra parter, till exempel tillsammans med de andra resursbiblioteken, med sina moderorganisationer, med annan biblioteksverksamhet, forskare, civilsamhället eller föreningslivet.
- Ska rikta sig till hela landet, alla regioner och kommuner, med de material och tjänster biblioteket producerar.
- Ska arbeta aktivt med att sprida tillgängliga medier till sina målgrupper.
- Ska uppmärksamma barn och ungas tillgång till litteratur², enligt Ku2020/02691, här ingår även att fördjupa samarbetet med Polarbibblo, Region Norrbotten.
- Bör särskilt beakta rasstereotypa beskrivningar inom litteraturen och uppmärksamma landets bibliotek på dessa.
- Bör genomföra en riskbedömning för hela uppdragets omfattning när det gäller diskriminering och utsatthet samt ge stöd till användare och bibliotek om resursbiblioteket identifierat behov.³

2.2.1 Material framtaget inom uppdraget

Material och tjänster som tas fram inom uppdraget:

- Ska svara mot bibliotekslagen och minoritetslagens utgångspunkter, samt svara mot användarnas behov och förväntningar.
- Ska svara mot identifierade områden i behov av förbättringar och förstärkningar.
- Ska uppfylla tillgänglighetsdirektiven, vara tydligt strukturerade och lätta att hitta fram till både för bibliotek men också av andra aktörer som kan använda produkterna i sin verksamhet.
- Kan tas fram tillsammans med andra parter, andra resursbibliotek, med representanter för de nationella minoriteterna, med regional biblioteksverksamhet eller andra relevanta samarbetspartners.
- Ska uppdateras vid behov, och avpubliceras om de blir inaktuella.

² Tillgång till litteratur är inte synonymt med kompletterande medieförsörjning genom fjärrlån. Tillgång till litteratur kan stärkas genom flera olika insatser.

³ Konkret kan det röra sig om stödmaterial till bibliotek angående säkerhet och hot vid genomförande av programverksamhet, eller material som bemöter fördomar och diskriminering inom bibliotekskontexten.

Behovsidentifieringen görs med bibliotekets användare, med bibliotekssektorn och i samråd med KB. KB har möjlighet att uppmärksamma resursbiblioteken på områden i behov av stöd.

Resursbiblioteken ska bidra till att sprida en positiv bild av språket och minoriteten genom att tillhandahålla ändamålsenliga tjänster och material inom uppdragen 2.2.

2.2.2 Bläddra

För att ge stöd till den nationella digitala bibliotekstjänsten Bläddra ska resursbiblioteken inrätta och upprätthålla **bokråd** som stöd i litteraturfrågor. Bokrådet utgör stöd till resursbiblioteket, till KB och Bläddra.

- Resursbiblioteket ska sätta samman bokrådet, skapa strukturer i form av mötesformer, frekvens, antal deltagare etc.
- Bokrådet kan komma med förslag till Bläddra på önskade titlar.
- Bläddras verksamhetsspecialist kan vid behov skicka frågor till bokrådet för att fortlöpande hålla Bläddra aktuell och relevant. Det kan handla om urval, språk och prioriteringar. Urvalet i Bläddra görs utifrån den litteraturpolicy som tagits fram 2019/2020.
- Bläddras verksamhetsspecialist kan ha behov av att träffa bokrådet som en del av utvecklingen av Bläddra.

Om resursbiblioteket finner behov för fasta rådgivande grupper, eller tillfälliga arbetsgrupper som stöd för sin verksamhet och utveckling utöver bokrådet kan dessa inrättas och avslutas efter biblioteket behov.

3. Styrning

Statens modell för styrning är tillitsbaserad styrning.

3.1 Värdeord

Ett sätt att koppla ihop tillitsbaserad styrning, bibliotekslagen och minoritetslagen är att formulera värdeord som återspeglar både grundprinciperna i styrformen och kärnan i lagarna i en gemensam uppsättning värdeord. Dessa sex värdeord ska vägleda och prägla genomförandet av regeringsuppdrag Ku2020/02691 och relationen mellan KB och resursbiblioteken:

- rättighetsbaserat⁴
- inflytande⁵
- likvärdigt⁶
- utgångspunkt i faktiska behov⁷
- helhetssyn⁸
- handlingsutrymme.⁹

3.2 Organisation

KB har bemannat uppdraget med en sakkunnig, en handläggare och ett administrativt stöd med placering på enheten för Bibliotekssamverkan. Till detta tillkommer en verksamhetsspecialist och en handläggarresurs för den digitala bibliotekstjänsten Bläddra.

Sakkunnig för uppdraget anlitar vid behov extern expertis i de delar där KB saknar kompetens eller tillräckligt nätverk i de olika minoritetsgrupperna.

I de dialoger som förts med resursbiblioteken och deras huvudmän vintern/våren 2021 har det framkommit behov av ett samarbetsforum resursbiblioteken emellan där bibliotekens verksamhetsansvariga träffar varandra och utbyter erfarenheter. KB åtar sig att tillhandahålla **”Samarbetsforum resursbibliotek”** där resursbiblioteken och KB ingår. Vid behov kan även andra parter adjungeras. Frekvens och mötesform kan variera från tid till annan.

Resursbiblioteken har också önskat fyra årliga **samtal med alla huvudmännen** och KB där frågor av principiell natur och budgetfrågor avhandlas i gemensamt samtal. Till den dialogen kan respektive huvudman adjungera handläggare eller verksamhetsansvariga.

⁴ Återspeglar minoritetslagen

⁵ Återspeglar minoritetslagen och tillitsbaserad styrning

⁶ Återspeglar bibliotekslagen, och tillitsbaserad styrning, SOU 2018:47 avsnitt 5.2

⁷ Återspeglar tillitsbaserad styrning, SOU 2018:47 avsnitt 5.2

⁸ Återspeglar tillitsbaserad styrning, SOU 2018:47 avsnitt 5.2

⁹ Återspeglar SOU 2020:27 s. 211: "Om det ska vara möjligt för minoriteterna att påverka behöver det allmänna även bland annat identifiera ett handlingsutrymme för egen del och ha en öppenhet för att låta sig påverkas"

För deluppdraget att *”särskilt se över och lämna förslag på hur biblioteksverksamhet för romani chib kan främjas”* tillämpas en helt egen process som utgår från agil utveckling, det vill säga att det inte finns en tidsatt plan för genomförande utan detta byggs upp och utvecklas i samspel med de romska grupperna där romers inflytande ska kunna påverka KB:s vägval. Romska experter och/eller företrädare kan ingå i andra grupper och forum, till exempel Samarbetsforum resursbibliotek.

4. Uppföljning

Uppföljning av resursbibliotekens ekonomi i förhållande till uppdragen redovisas i februari nästkommande år. I den årliga uppföljningen som sker i form av en resultatrapport redovisas kostnader och vissa kvantitativa mått. Vidare ingår en verksamhetsberättelse. KB meddelar året innan verksamhetsåret mallar för uppföljningen så att resursbiblioteken under hela verksamhetsåret vet vad som ska redovisas. Mallarna tas fram i dialog med resursbiblioteken. Sammantaget ska redovisningen ge en god bild av hur respektive resursbibliotek förvaltat anslaget.

Under de fyra dialogmöten per år som genomförs mellan KB och resursbibliotekens huvudmän finns tillfälle att stämma av om något behöver justeras i uppdragen och hur arbetet framskrider. Det finns möjligheter att under en sådan dialog framföra önskemål om ändrad inriktning eller göra KB uppmärksamma på frågor som kan behöva nya beslut.

KB följer effekterna av uppdragen genom bibliotekslagen 18 § nationell överblick och biblioteksplaner. KB arbetar årligen med landets kommunala och regionala biblioteksplaner och i det arbetet kommer området nationella minoriteter särskilt uppmärksammas. På ett liknande sätt arbetar KB inom kultursamverkansmodellen och i beredningen av landets kulturplaner, där skrivningar om nationella minoriteter följs extra uppmärksam. Vidare samlas årligen den officiella biblioteksstatistiken in där det finns viss information om bibliotekens bestånd.

Att följa effekterna av resursbibliotekens insatser utöver redovisningen av förvaltade medel i förhållande till uppdragen, kräver ett större utvecklingsarbete och planeras för 2022 där KB kommer att göra insatser för att skapa en fungerande modell.

Beslut i detta ärende har fattats av Karin Grönvall efter föredragning av Elisabet Rundqvist. I ärendets handläggning har även enhetschef Bibliotekssamverkan Oskar Laurin och handläggare Anna-Stina Takala deltagit.

Beslutet har signerats elektroniskt och saknar därför namnunderskrifter.

Karin Grönvall
Riksbibliotekarie

Elisabet Rundqvist
Sakkunnig för området bibliotek, nationella minoriteter och urfolksfrågor
Handläggare enheten Bibliotekssamverkan

Bilaga 1. Problembeskrivning, avgränsningar och utgångspunkter

Bilaga till: Nationella minoriteternas bibliotek, "resursbibliotek"

Ku 2020/02691 Uppdrag till Kungl. biblioteket om nationella minoriteternas bibliotek.

Diarienummer 2020-1235, 2021-101

1. Utgångspunkter och tolkning av uppdraget

I Ku2020/02691 har regeringen genom kulturdepartementet formulerat beslutet:

Regeringen uppdrar åt Kungl. biblioteket att genomföra en satsning på de nationella minoriteternas bibliotek som resursbibliotek för respektive språkgrupp och för landets kommuner.

I början på 2021 fick KB inspel på de möjliga tolkningar som regeringsuppdraget bär med sig och har av den anledningen bedrivit ett arbete för att klargöra och precisera uppdraget genom ett tolkningsarbete.

I arbetet med att tolka Ku2020/02691 har KB betraktat förslaget till reform (dnr 6.7-2015-1181) och Demokratins skattkammare – förslag till en nationell biblioteksstrategi som förarbeten och dokument att återvända till under tolkning och nedbrytning av regeringsuppdraget.

Regeringen har i uppdrag¹ till Sametinget uttryckt:

[B]iblioteksverksamhet är en central del i arbetet med att revitalisera de samiska språken och stärka deras ställning i samhället. En levande och modern biblioteksverksamhet bidrar till en positiv utveckling för de samiska språken genom att bl.a. synliggöra och tillgängliggöra den samiska litteraturen samt stödja de samiska språken inom utbildningsområdet.

Denna skrivning kan överföras till finska, jiddisch, meänkieli och romani chib, KB har anledning att utgå även från denna skrivning i styrande dokument eftersom det uttrycker regeringens syn på att språken och biblioteken är förenade och med stor svårighet kan särskiljas.

¹ Ku2015/02788/DISK "Uppdrag till Sametinget avseende Samernas bibliotek 2017-09-28"

1.1 Språkbärare och talare

Formuleringen ”*respektive språkgrupp*” har i tolkningen av uppdraget förtydligats genom att peka på skyddet språken har enligt språklagen och minoriteternas rättigheter enligt minoritetslagen. Begreppen **språkbärare**, **talare** och person som **identifierar** sig med minoriteten genom att ange tillhörighet som jude, rom, same, sverigefinsk eller tornedaling används i föreliggande dokument och uppdragsbeskrivningar.

Formuleringen ”*respektive språkgrupp*” innebär oklarheter. Oklarheterna i uppdragsbeskrivningen kan sammanfattas med att skyddet för språken sammanblandas med rättigheterna som den som identifierar sig med en eller flera av de nationella minorterna har.

Språk och folk kan inte användas synonymt med varandra utan de bör behandlas som fristående från varandra även om det i många fall sammanfaller.

De språk som omfattas är de nationella minoritetsspråk och dess varieteter i enlighet med språklagen och minoritetslagen.

I fortsättningen kommer begreppen **talare** eller **språkbärare** användas när KB avser de personer som antingen talar språket i fråga, eller som har en vilja att använda språket och/eller föra språket vidare i generationsöverföringen.

För att exemplifiera, språken kan ha förlorats genom överhoppade generationer, där en eller flera generationer inte getts möjlighet att lära sig sitt nationella minoritetsspråk, men som trots det har ett stort intresse av att språket revitaliseras och förs vidare genom generationsöverföring. Konkret kan det innebära att föräldrarna inte talar det språk de önskar att barnen ska lära sig.

Språket kan befinna sig på olika nivåer, som modersmål och första språk, eller som ett passivt språk, ett talat språk utan att läs- och skrivfärdigheter o.s.v.

En och samma person kan vara talare och/eller bärare av flera nationella minoritetsspråk.

En person kan identifiera sig till en nationell minoritet men tala ett annat minoritetsspråk.

Nationella minoritetsspråk, finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska, kan talas av personer som inte identifierar sig med den nationella minoriteten, men som genom språklagen innefattas av de insatser och det skydd språken har genom Europarådets språkstadga från 1992 och ingår i begreppet **talare**.

Begreppet **nationella minoriteter** används i detta dokument för de personer som identifierar sig till en eller flera nationella minoriteter oavsett om hen talar språket eller inte. Varje individ äger rätten att själv identifiera sig och blir därmed rättighetsbärare i enlighet med lag 2009:724. Även den som inte talar språket kan ha en stark identitet i minoriteten och har behov och önskemål som bör tillgodoses genom bibliotekslagens 5 §.

Vidare är **samerna** vid sidan av att vara nationell minoritet också ett **urfolk** med de rättigheter som följer av det. I det fortsatta dokumentet används begreppen nationella

minoriteter och nationella minoritetsspråk med hänvisning till att bibliotekslagen har dessa skrivningar och samernas ställning som urfolk inte återspeglas i bibliotekslagen.

Samernas särställning markeras av regeringen genom att KB ska samverka med Sametinget inom uppdraget.

1.2 Kommunal och regional biblioteksverksamhet

Formuleringen ”*landets kommuner*” har i tolkningen av uppdraget avgränsats till **kommunal biblioteksverksamhet**. Samtidigt utvidgas uppdraget genom tolkningen till att även omfatta regional biblioteksverksamhet.

Redan i de inledande dialogerna tidigt 2021 framkom att skrivningen ”för landets kommuner” ger upphov till otydligheter. På kommunal nivå finns fler verksamheter med koppling till nationella minoriteter, ska även dessa kunna förvänta sig specialdestinerat stöd från resursbiblioteken?

KB har genomfört dialoger med de fyra resursbiblioteken² för att inhämta synpunkter på formuleringen. KB har också inhämtat synpunkter från SKR³ på formuleringen och från dessa parter fått stöd för avgränsningen som förtydligar vilka verksamheter som resursbiblioteken har som målgrupper. I de förarbeten som satsningen vilar på, Demokratins skattkammare – förslag till en nationell biblioteksstrategi och reformförslaget (dnr 6.7-2015-1181) framgår det tydligt att reformen avser biblioteksverksamhet.

I reformförslaget⁴ skrev KB:

Syftet med reformförslaget är att stärka det nationella stödet till landets bibliotek, främst kommunal och regional biblioteksverksamhet, där slutanvändarna tillhör en eller flera nationella minoriteter och urfolket samerna. Bibliotekslagen föreskriver att de nationella minoriteterna ska ägnas särskild uppmärksamhet.

I det fortsatta arbetet används avgränsningen kommunal biblioteksverksamhet som utgångspunkt. Med kommunal biblioteksverksamhet avses all biblioteksverksamhet med kommunal huvudman, i regel handlar det om folk- och skolbibliotek samt dess utåtriktade verksamhet. Annan kommunal verksamhet för målgruppen/erna nationella minoriteter kan ta del av det som erbjuds genom biblioteksverksamheten, men kan inte förvänta sig särskilt utvecklat stöd från resursbiblioteken som går utanför läs- och litteraturfrämjande.

I reformförslaget har KB också pekat på behov av stöd till den regionala nivån genom regional biblioteksverksamhet. Den regionala biblioteksverksamheten stödjer kommunbiblioteken genom kompetens och utvecklingsinsatser. KB menar att uppdraget med hänvisning till förarbetena⁵ har utrymme för att även inkludera regional biblioteksverksamhet

² Temadialog Samarbetsforum Resursbibliotek 2021-10-19

³ Dialog med SKR 2021-10-15

⁴ [Sex strategiska reformer för stärkta bibliotek dnr 6.7-2015-1181](#), s.9

⁵ Demokratins skattkammare och Sex strategiska reformer

som mottagare av konsultativt stöd samt som part för utvecklingsfrågor. Resursbiblioteken behöver ha kontakt med den regionala biblioteksverksamheten för ömsesidigt utbyte.

KB har under 2021 identifierat Polarbibblo som en värdefull resurs. Polarbibblo drivs av biblioteken i Norrbotten med stöd från Regionbibliotek Norrbotten. Polarbibblo är ett exempel på en regional satsning som kompletterar resursbiblioteken och därmed gynnar och stödjer det övergripande målet och därför kan komma i fråga för uppdrag inom ramen för resursbiblioteken.

1.3 Språk och kultur

Regeringsuppdragets formulering ”*Urfolket samernas och de nationella minoriteternas bibliotek föreslås tilldelas uppdrag och resurser som resursbibliotek för sina **språkområden**. Även behov av stöd till **medieförsörjning och distribution av medier** på de nationella minoritetsspråken lyfts fram*” innebär en allt för snäv avgränsning.

I tolkningen av uppdraget har en utvidgning gjorts då språk och kultur är odelbart och inte bör inte skiljas åt genom uppdragets skrivning. Med den utvidgningen följer också att uppdraget breddas till att omfatta hela bibliotekens utbud där medier är en del vid sidan av service och programaktiviteter som är minst lika angeläget och i behov av stödjande insatser.

Med hänvisning till skrivningarna i Demokratins skattkammare och reformförslaget framgår kopplingen mellan språk och kultur tydligt. I Demokratins skattkammare⁶ står:

De nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sitt språk och sin kultur i Sverige ska främjas.

Barns utveckling av en flerkulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska prioriteras.

Revitaliseringen av språken och den kulturella identiteten är central. Alla som tillhör de nationella minoritetsgrupperna har rätt till sina språk och en likvärdig biblioteksverksamhet oavsett var de bor i landet.

I reformen skriver KB:

Det allmänna ska främja de nationella minoriteternas och urfolket samernas möjligheter att behålla och utveckla sitt språk och sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en flerkulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska särskilt främjas. Centralt är revitalisering av språken och den kulturella identiteten, vilka är odelbara. Det innebär att identitet och språk vävs samman hos personen⁷.

I dialogen med resursbiblioteken⁸ framkommer med all tydlighet att det är olyckligt att försöka skilja språket från kulturen, de är så intimt förknippade med varandra att det dels inte

⁶ Demokratins skattkammare, s.8

⁷ [Sex strategiska reformer för stärkta bibliotek dnr 6.7-2015-1181](#), s.9

⁸ Temadialog Samarbetsforum Resursbibliotek 2021-10-27.

är görligt, dels inte fyller något funktion då lagen om nationella minoriteter⁹ i så fall inte uppfylls.

Dialogerna belyser också att språkets ställning inom respektive nationell minoritet skiljer sig åt, den judiska minoriteten betonar den kulturella identiteten, alla har inte intresse av att kunna tala och skriva jiddisch men har ett stort intresse för den judiska kulturen. Den judiska tillhörigheten är starkt knuten till traditioner och kulturella yttringar. Samerna å sin sida framhåller de djupa banden mellan språket, kulturen och traditionella kunskaper som finns i helheten, det odelbara:

Det samiska språket är oerhört viktigt i arbetet med árbediehtu. I de samiska språken finns många ord och begrepp som representerar árbediehtu. De är utvecklade under de förutsättningar som våra förfäder levde i och utifrån de aktiviteter som de genomförde. Språket är nära sammankopplat med aktiviteter.¹⁰

Resursbiblioteken ska ha ett handlingsutrymme för att kunna möta de faktiska förhållandena och därmed ges möjlighet att definiera målgrupperna i ett vidare perspektiv jämfört med Ku2020/02691 och följa målgruppernas behov. I praktiken innebär det att resursbiblioteken kommer att göra olika prioriteringar i var tonvikten ligger när det gäller språken i förhållande till kultur och identitet.

2. Samverkan

I regeringsuppdraget Ku2020/02591 skriver regeringen att uppdraget ska genomföras i samverkan med Sametinget och berörda nationella minoriteter. Under 2021 har under hela året separata samtal med Sametinget genomförts på tjänstepersonsnivå och därifrån har frågor kunna tas till beslutsfattare. På samma sätt har tjänstepersonsnivå genomfört ett stort antal samtal med alla resursbibliotek för att säkerställa en gemensam bild av aktuella frågor.

KB inrättade i början av 2021 två dialogstrukturer, en som centreras kring de fyra resursbiblioteken och en kring romerna. En stor del av dialogerna har pågått mellan tjänstepersoner på resursbiblioteken och KB.

I den förstnämnda dialogstrukturen har resursbiblioteken en nyckelroll att förmedla insikter om målgrupperna och användarna. Genom resursbiblioteken får KB inspel från de nationella minoriteterna och språkbärarna. Resursbiblioteken har genomfört användardialoger för att få en bild av behov och förväntningar hos sina användare på framtida biblioteksverksamhet.

För romani chib och romerna har en annan dialogstruktur tagits fram då det vid uppdragets utdelande inte fanns ett romernas bibliotek att använda som länk till användargrupperna. Från

⁹ 4 §: I språklagen (2009:600) anges att det allmänna har ett särskilt ansvar för att skydda och främja de nationella minoritetsspråken.

Det allmänna ska även i övrigt främja de nationella minoriteternas möjligheter att behålla och utveckla sin kultur i Sverige. Barns utveckling av en kulturell identitet och användning av det egna minoritetsspråket ska främjas särskilt.

¹⁰ [Árbediehtu árbbdiehto/aerpimaahoe Sametingets policydokument för traditionell kunskap](#) s. 20

september 2021 rekryterade KB en handläggare med kompetens om minoriteten romer som stöd i dialogerna med romerna.

KB har deltagit i ett antal olika möten, nätverk, samråd och konferenser där temat bibliotek och nationella minoriteter tagits upp, genom det har ytterligare perspektiv fångats upp.

3. Det minoritetspolitiska områdets utgångspunkter

Denna del avser att koppla resursbibliotekens uppdrag till de tre delområden inom minoritetspolitiken som regeringen uttalat och som särskilt ska följas upp genom myndigheternas och regeringens årliga uppföljning.

3.1 Inflytande och delaktighet

Resursbibliotek har i avsnitt 2.2 fått uppdrag som ska svara mot delområdet inflytande och delaktighet.

Delområdet är en central del i minoritetspolitikens genomförande varför det är naturligt att även resursbiblioteken lägger resurser på att utveckla metoder och arbetssätt som säkerställer inflytande och delaktighet från målgruppen samt en jämnare könsfördelning.

I den senaste budgetpropositionen, utgiftsområde 1 Prop. 2021/22:1 avsnitt 11.3.3 skriver regeringen:

*”Av Uppföljningsrapport 2020 framgår att inflytande genom strukturerade samråd har legat kvar på en relativt hög nivå i förvaltningsområden och en lägre nivå utanför. Sammantaget ger fler kommuner och regioner nationella minoriteter möjlighet till inflytande och samråd än tidigare. Majoriteten av kommunerna och regionerna inom förvaltningsområdena har genomfört strukturerade digitala samråd. **I samråd och fokusgrupper deltar fler kvinnor än män.**”*

Identifierade områden i behov av stöd som framkommit under dialogprocessen 2021:

- Kommunala bibliotek behöver stöd med samråd med nationella minoriteter, hitta personer eller organisationer att samråda med.
- Kommunala bibliotek behöver stöd för att hitta samverkanspartners, t.ex. organisationer, talare, utövare eller andra aktiva personer som kan bidra till bättre biblioteksverksamhet.

3.2 Tillägna sig, bruka och utveckla sitt modersmål, utveckla en kulturell identitet

Kärnan i resursbibliotekens uppdrag svarar mot detta delområde, uppdragen i 2.2. har hela delområdet som utgångspunkt. Att biblioteken ses som en viktig och central aktör i

genomförandet av politikområdet och i synnerhet detta delområde är hela regeringsuppdraget ett uttryck för.

I den senaste budgetpropositionen, utgiftsområde 1 Prop. 2021/22:1 avsnitt 11.3.4 skriver regeringen:

”Den vanligaste insatsen i kommuner och regioner utanför förvaltningsområdena för att skydda och främja de nationella minoriteternas språk och kultur är att tillgängliggöra material på bibliotek. Insatser på bibliotek har ökat i andel mellan åren 2018 och 2020.”

3.3 Diskriminering och utsatthet

Delområdet är en viktig del i att göra biblioteket till en trygg plats för alla att vistas i. Tyvärr händer det att oro och hot förekommer på bibliotek, något som har uppmärksammats de senaste åren. Det är därför också viktigt att kommunal biblioteksverksamhet kan planera och genomföra program och arrangemang på ett säkert och tryggt sätt. Till det kan behov av stöd eller handledande material finnas.

KB har därför i avsnitt 2.2 formulerat ett uppdrag till resursbiblioteken att göra riskbedömningar och vid behov tillhandahålla material.

Från de genomförda användardialogerna framförs behovet att utökad kunskap om de nationella minoriteterna och en ökad synlighet. I förlängningen ska detta bidra till att diskriminering och utsatthet minskar.

I den senaste budgetpropositionen, utgiftsområde 1 Prop. 2021/22:1 avsnitt 11.3.2 skriver regeringen:

”Av Uppföljningsrapport 2020 framgår att de nationella minoriteterna upplever att de utsätts för diskriminering och utsatthet och att det blivit vanligare med en negativ attityd gentemot nationella minoriteter under året. Det handlar bl.a. om stereotyper framställningar i media, diskriminering på arbetsmarknaden samt hot och hat i samhället, både fysiskt och digitalt.”

”Även andra insatser, t.ex. insatser på bibliotek om diskrimineringsgrunder och arbetet med att främja mänskliga rättigheter, har minskat.”

4. Bakgrunden till behovet av resursbibliotek

I det KB:s ursprungliga förslag till reform finns en problembeskrivning som centreras enligt följande teman:

- Bibliotekslagen uppfylls generellt inte (5 § ”ägnas särskild uppmärksamhet”).
- Svårigheter kring förvärv, bestånd och inköp av medier.

- Avsaknad av strukturer för arbetet på kommunal nivå, att omsätta lagen till konkret verksamhet.

Utgångspunkten för KB:s eget arbete är:

- Kungliga biblioteket genomför fördelning av de statliga resurser som hör till uppdraget på ett resurseffektivt sätt som gynnar de tilltänkta målgrupperna. Mottagare är de uppräknade resursbiblioteken, men även andra aktörer kan tillföras medel inom ramen för uppdragets övergripande syfte.
- Kungliga bibliotekets arbete utgår från värdeorden och värdeorden ska göra tydligt avtryck på uppdrag och dialoger.
- Kungliga biblioteket ska vara samordnande part inom uppdraget i samverkan med Sametinget, och samtidigt lämna ett handlingsutrymme för resursbiblioteken att sätta sin egen prägel på utförandet.
- KB ska årligen redovisa uppdragets resultat till departement och regering.

Utgångspunkten för resursbiblioteken:

- Uppdragen ska genomföras så att det på ett noterbart sätt förbättrar landets biblioteksverksamhet som kommer både språkbärare och nationella minoriteter till del, antingen i direkt kontakt med resursbiblioteket eller genom användarens närmaste lokala bibliotek.
- Landets kommunala och regionala biblioteksverksamhet ska få stöd genom konsultativa insatser för att kunna stärka det lokala bibliotekets arbete med uppfylla bibliotekslagens intentioner.
- Talare och bärare av språken finska, jiddisch, meänkieli, romani chib och samiska ska ha förbättrad tillgång till medier och biblioteksverksamhet på sitt språk genom aktivt förmedlingsarbete från resursbiblioteken¹¹.
- Judar, romer, samer, sverigefinnar och tornedalingar ska genom resursbiblioteken ha en naturlig ingång till resursbiblioteket/en och samtidigt kunna förvänta sig att biblioteksverksamhet på sitt lokala bibliotek genom bibliotekslagens 5 § ”ägna särskild uppmärksamhet” bedrivs på ett tillfredställande sätt.

¹¹ Det innebär inte att resursbiblioteken ska tillhandahålla litteratur genom fjärrlån, utan att det lokala biblioteket stärker sitt eget mediebestånd och kännedom om utgivningen samt inköpsvägar.